

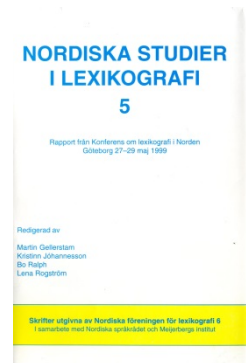
NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel: TNCs arbete med Eurodicautom, Europeiska kommissionens termdatabas1

Forfatter: Erica Brewitz og Anna-Lena Bucher

Kilde: Nordiska Studier i Lexikografi 5, 2001, s. 54-65
Rapport från Konferens om lexikografi i Norden, Göteborg 27.-29. maj 1999

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive>

© Nordisk forening for leksikografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i leksikografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Erica Brewitz
Anna-Lena Bucher

TNCs arbete med Eurodicautom, Europeiska kommissionens termdatabas¹

The paper gives a brief orientation of the goals and activities of The Swedish Centre for Technical Terminology (TNC) and the reasons why subject field specialists feel the need of determining and describing subject field related concepts and terms. The principles and methods of terminology work are described, and the importance of having subject field specialists participating in the work is particularly emphasized.

Since Sweden's membership in the EU in 1995, TNC's activities have been dominated to a large extent by the comprehensive task from the European Commission of updating the terminologic database Eurodicautom with Swedish terminology in various fields. In four different projects, each running for twelve months, TNC has been supplementing approximately 140 000 term records with Swedish terms and references, and to some extent also with definitions and comments. The working principles in some respects diverge from the traditional methods of terminology work. In other respects, e.g. the close cooperation with subject field specialists, it has been possible to retain the principles. However, TNC has had to adapt some of the working methods to the specific conditions of these projects. The last part of the paper is a report from one of the specialists, a biologist. She describes her motives for applying for a job within this project, and her experiences after having been involved in the work for more than a year.

1. TNC och terminologiarbete

Tekniska nomenklaturcentralen, TNC, har regeringens uppdrag att åstadkomma terminologi som är ändamålsenlig och lämpad för svenska förhållanden. TNC etablerades 1941 på initiativ av tekniker, i huvudsak patentingenjörer, standardiserare och upp-

¹ Artikeln är uppdelad i tre delar:

1. TNC och terminologiarbete.

2. TNCs uppdrag att komplettera Eurodicautom med svenska termer.

3. Vittnesmål från en av TNCs anlitade experter i Eurodicautom-uppdragen.

Anna-Lena Bucher svarar för de två första delarna och Erica Brewitz för den tredje delen.

finnare. Ingenjörsvetenskapsakademien och ASEA var med bland grundarna och TNCs förste föreståndare, John Wennerberg, kom från ASEA. Resultatet av arbetet genom åren är bl.a. ordlistor utarbetade enligt terminologiska principer och med terminologiska metoder. Typiskt för det traditionella terminologiska ordlistearbetet är följande:

- Företrädare för en bransch tar initiativ till en ordlista; orsaken är i regel att man vill undanröja missförstånd och få en förbättrad och effektiv kommunikation inom branschen.
- Ämnesspecialister deltar alltid i arbetet tillsammans med (minst) en terminolog .
- Arbetet är begreppsorienterat vilket bl.a. innebär att man i första hand analyserar, preciserar och beskriver begreppen i definitioner; därefter rekommenderar man också vilken eller vilka termer som i första hand bör användas.
- Resultatet är normerande.

Den vaghet i betydelsen som finns hos vissa ord kan vi hantera i vardagsspråket. I den fackspråkliga kommunikationen är det däremot viktigt att ha precision och entydighet. Ordet *träd* har av Ruth Vatvedt Fjeld nämnts som exempel på ett ord med vag betydelse enligt vissa allmänspråkliga lexikon. I TNCs *Skogsordlista*, en ordlista som omfattar begrepp inom skogbruk och skogsvård, betraktas *träd* som en term och ges där en precis avgränsning i definitionen.

<p>träd, magnolignid (som livsform:) vedväxt som är högvuxen och icke klättrande och som har genomgående huvudstam Höjd hos träd överstiger normalt 1,3 m (från praktisk skogsförnyringssynpunkt). Internationell livsformsterm är <i>magnolignid</i>. På latin heter träd <i>arbor</i>. <i>en</i> tree, magno-lignid <i>de</i> Baum, m <i>fi</i> puu</p>	<p>term synonym definition</p> <p>anmärkning</p> <p>engelsk term synonym tysk term finsk term</p>
<p>Källa: TNC 96 Skogsordlista</p>	

Det överordnade begreppet *vedväxt* definieras så här.

<p>vedväxt, lignos [-å's], <i>en, -er</i> växt vars stam och grenar är förvedade och mångåriga <i>en</i> lignosis <i>de</i> Holzpflanze, f, Holzgewächs, n <i>fi</i> puukasvi</p> <p>Källa: TNC 96 Skogsordlista</p>	<p>term synonym grammatik definition</p> <p>engelsk term tysk term synonym finsk term</p>
--	--

Det som visas här är *termposter*. En termpost innehåller utsagor om ett begrepp, t.ex. term, definition, anmärkning, korshänvisning till relaterade begrepp liksom termmotsvarigheter på andra språk. Termposten är väl strukturerad i olika fält avsedda för dessa olika informationskategorier. Vilka utsagor som väljs beror på fackområdet i fråga och på de önskemål och behov som branschen har.

Under TNCs snart 60-åriga verksamhet har ca 30 000 sådana här termposter utarbetats och presenterats i ordlistor omfattande ca 50 olika fackområden.

2. TNCs uppdrag att komplettera Eurodicautom med svensk terminologi

Sedan Sveriges EU-inträde 1995 har TNC i omgångar fått i uppdrag att komplettera Europeiska kommissionens termdatabas Eurodicautom med svensk terminologi. Nedan följer några fakta om Eurodicautom:

Eurodicautom är världens största termdatabas och innehåller drygt en miljon termposter; den 4 maj 1999 var den exakta siffran 1 241 779 termposter. De flesta termposterna innehåller termer, men det finns också fraser och förkortningar, speciellt akronymer. Eurodicautom började byggas upp under de första åren av 70-talet och var inledningsvis huvudsakligen avsedd för kommissionens översättare. I dag används den även av övriga EU-tjänstemän samt av andra yrkesaktiva, kanske framförallt av

översättare utanför EU-institutionerna och ute i medlemsnationerna.

Innehållet i Eurodicautom utgjordes från början till största delen av flerspråkiga ordlistor, vissa med definitioner, som senare kompletterats med termmotsvarigheter på andra språk. Många av de ingående ordlistorna är lexikografiskt utarbetade, men bland dem finns också en del terminologiska ordlistor. Flera av TNCs ordlistor har t.ex. funnits inmatade i Eurodicautom långt före Sveriges medlemskap, men då förstås utan svenska motsvarigheter; ett antal TNC-ordlistor med danska ekvivalenter fördes in i databasen i samband med Danmarks EG-inträde 1974.

I princip är Eurodicautom uppbyggd enligt den princip som terminologiska ordlistor är uppbyggda på, nämligen en termpost-ett begrepp. En ideal termpost kan se ut som på nästa sida. Termposten är ideal i det avseendet att den faktiskt innehåller endast ett begrepp som dessutom har termmotsvarigheter på alla de officiella EU-språken. Att det är samma begrepp som avses kan man utläsa i definitionerna.

TNC har sedan 1995 i fyra omgångar arbetat med att tillföra svenska termer i Eurodicautom, och vi befinner oss just nu i slutfasen av det fjärde projektet som skall slutlevereras i början av juni. När detta projekt är avslutat har vi totalt analyserat och bearbetat ca 140 000 termposter för svenskans del.

Projektet har varit en utmaning för oss i många avseenden; de har utvecklat TNCs kompetens i översättningsorienterat terminologiarbete, och den stora utmaningen har varit att kunna tillämpa de terminologiska principerna inom mycket begränsade ramar.

Här är några jämförelser. Den sammanlagda tiden för allt arbete med en traditionell termpost varierar mellan 2–6 timmar. För varje termpost som vi arbetat med i Eurodicautom har vi haft 15–20 minuter till förfogande.

	Terminology Office	Terminology Office, European Commission, Brussels (=BTB)
	Collection	Civil Protection (=CIF90)
	ID Number	0000842
	Date	000628
	Reliability	4
	Subject	public safety services (=AD7) Unknown CM (=CIV) Unknown CM (=)
English	Term	<i>isotope</i>
	Definition	Nuclides having the same atomic number and thus identical chemical properties
	Reference	Multilingual Glossary on Civil Protection 1990, European Commission/Member States Working Party
Danish	Term	<i>isotop</i>
	Definition	Nukleider, som har samme atomtal og således har ens kemiske egenskaber
	Reference	Fler sproget glossar vedrørende civilbeskyttelse 1990, Arbejdsgruppe Europa-Kommissionen/Medlemsstaterne
Spanish	Term	<i>isótopo</i>
	Definition	Nucleido que tiene el mismo número atómico que otro y, consiguientemente, sus mismas propiedades químicas
	Reference	Glosario multilingüe de protección civil 1990, Grupo de Trabajo Comisión Europea/Estados Miembros
French	Term	<i>isotope</i>
	Definition	Chacun des nucléides présentant le même numéro atomique ainsi que des propriétés chimiques similaires
	Reference	Glossaire multilingue en matière de protection civile 1990, Groupe de travail Commission Européenne/Etats membres

German	Term	<i>Isotop</i>
	Definition	Atomkerne mit gleicher Ordnungszahl und mit gleichen chemischen Eigenschaften
	Reference	Mehrsprachiges Glossar für den Katastrophenschutz 1990, Arbeitsgruppe Europäische Kommission/Mitgliedstaaten
Italian	Term	<i>isotopo</i>
	Definition	Nuclide avente lo stesso numero atomico e quindi uguali proprietà chimiche di un altro
	Reference	Glossario multilingue della protezione civile 1990, Gruppo di lavoro Commissione europea/Stati membri
Dutch	Term	<i>isotoop</i>
	Definition	Nuclide met hetzelfde atoomgetal als een ander en met derhalve dezelfde scheikundige eigenschappen
	Reference	Meertalig Glossarium Civiele Bescherming(B)/Rampenbestrijding (NL) 1990, Werkgroep Europese Commissie/Lid-Staten
Portuguese	Term	<i>isótopo</i>
	Definition	Núclidos com o mesmo número atómico e, por consequência, com propriedades químicas idênticas
	Reference	Glossário multilingue de protecção civil 1990, Grupo de Trabalho Comissão Europeia/Estados-membros
Finnish	Term	<i>isotooppi [1]</i>
	Definition	osa kemiallisten aineiden sarjassa, jossa kaikilla on samat kemialliset ominaisuudet, mutta eroa atomipainossa tai sähkövarauksessa
	Reference	Salmenlinna, Anti-Jussi, palomestari, Uudenmaan Pelastusliitto ry, Helsinki, 1998 [VE 1]
Swedish	Term	<i>isotop</i>
	Definition	en av flera nukleider med samma atomnummer men olika masstal
	Reference	Kärnenergiordlista. -1990(TNC 90)
	Note	{NTE} isotop är en mindre lämplig benämning på radioaktiv nuklid

I ett traditionellt terminologiprojekt arbetar man i en grupp bestående av en eller två terminologer och fem–sex ämnesspecialister och arbetet handlar i korthet om att:

- välja ut begrepp
- analysera begreppen och upprätta begreppssystem
- skriva definitioner och eventuellt anmärkningar
- rekommendera en eller flera termer
- tillföra ekvivalenter.

Principiellt skiljer sig Eurodicautom-projekten från ett traditionellt terminologiprojekt på följande punkter:

- Urvalet av begrepp är redan gjort och kan inte påverkas.
- Termposterna har redan, på gott och ont, bearbetats av flera andra upphovsmän som har tillfört termer och annan information på andra språk.
- Det ges inga hänvisningar till närbesläktade begrepp vilket kan ge en fragmenterad bild av verkligheten.
- Den huvudsakliga målgruppen är översättare och inte ämnesspecialister som i traditionella projekt.

Hur har vi då gjort? Grovt sett har vi delat in arbetet i fyra steg:

Steg 1

Sortering och analys av filerna.

Kontakt med lämpliga experter.

Detta steg sköttes av terminologer eller handläggare på TNC.

Steg 2

Begreppet identifieras.

Detta steg sköttes av en person med ämneskompetens – ibland någon internt – oftare externt. Totalt har vi anlitat ca 100 externa experter bara för det fjärde Eurodicautom-projektet.

Steg 3

Termposten kompetteras med svensk term motsvarighet och annan information.

Detta steg skötte av fackexperten ensam eller i samarbete med TNCs terminolog eller handläggare

Steg 4

Terminologisk och språklig granskning.

Detta steg skötte av terminolog eller handläggare på TNC.

De svårigheter vi stötte på berodde i huvudsak på något av följande:

- Det var svårt eller omöjligt att identifiera vilket begrepp som avsågs eftersom informationen på de övriga språken var bristfällig eller disparat.
- Vissa poster innehöll kulturspecifika begrepp som saknas i Sverige.
- Vissa poster innehöll föråldrade begrepp.
- Vissa poster innehöll flera begrepp.

Här nedan följer några exempel (s. 61ff.).

I det interna anmärkningsfältet visas förarbete som gjorts på TNC för att underlätta expertens identifiering av begreppet: den franska definitionen har grovöversatts till svenska och därtill har ett belägg från en ordlista över maträtter redovisats. Expertens kommentar och kännedom om denna konfekt syns också. Slutsatsen som terminologen och experten i samråd kommit fram till visas i de svenska fälten: termen *calisson* föreslås också som svensk term med synonymen *mandelkonfekt* och begreppet preciseras genom att det står i definitionen att det är konfekt.

French	<i>Keyword</i>	calisson
	<i>Definition</i>	confiserie à base de pâte d'amande, à dessus glace, à dessous en pâte azyne. De form losangique spécialité d'Aix-en-Provence
	<i>Reference</i>	Clement, Dictionnaire des industries alimentaires, Paris, 1978
English	<i>Keyword</i>	marzipan sweet
	<i>Reference</i>	Clement, Dictionnaire des industries alimentaires, Paris, 1978
Swedish	<i>Keyword</i>	calisson; mandelkonfekt
	<i>Definition</i>	konfekt av rostad mandelmassa med melon, utstruken på oblat och med glacerad vit ovansida
	<i>Reference</i>	Jan Hedh, Konditor Konsult (1997)
	<i>Note</i>	romboidformad
<hr/>		
TNCs internanmärkning:	<p>TNC: Grovöversättning av fransk definition: konditorivara (eller konfektyr) med mandelmassa som huvudingrediens, med glacerad ovansida och med en undersida gjord av osyrat bröd. I form av en romb, specialitet i Aix-en-Provence.</p> <p>TNC: Förarbete: Zenk, G: Köksfranska. – 1996: "mellanting mellan konfekt och kaka som görs av mandel; från Aix-en-Provence".</p> <p>Expert: Provensalsk specialitet av rostad mandelmassa med melon, utstruken på oblat. Glacerad vit ovansida. Romboidformad. Mandelkonfekt.</p>	

Det finns också exempel på fraser:

French	<i>Phrase</i>	chercher un emploi
	<i>Definition</i>	être à la recherche d'un poste de travail
	<i>Reference</i>	FRANKL
German	<i>Phrase</i>	eine Stelle suchen; einen Arbeitsplatz suchen
	<i>Definition</i>	
	<i>Reference</i>	FRANKL
Danish	<i>Phrase</i>	søge beskæftigelse; søge arbejde
	<i>Definition</i>	
	<i>Reference</i>	K.Thrysoe, Arbejdsministeriet
Swedish	<i>Phrase</i>	söka ett arbete
	<i>Reference</i>	Kent Källström, Stockholms universitet (1999)

French	<i>Phrase</i>	chercher de l'emploi
	<i>Definition</i>	être à la recherche d'une activité professionnelle
	<i>Reference</i>	FRANKL
German	<i>Phrase</i>	Arbeit suchen; eine Beschäftigung suchen
	<i>Definition</i>	
	<i>Reference</i>	FRANKL
Swedish	<i>Phrase</i>	söka arbete
	<i>Reference</i>	Kent Källström, Stockholms universitet (1999)

Jag har med den här korta genomgången velat fästa uppmärksamheten på en del av terminologiarbetet som är oerhört viktig och som vi, de begränsade resurserna till trots, försökt göra så lite avkall på som möjligt i Eurodicautom-arbetet, nämligen expertmedverkan. Erica Brewitz är en av de experter som TNC har anställt på projektbasis för det här arbetet. Hon har arbetat hos oss som både handläggare och expert och har förutom kunskaper inom sitt fackområde också tillfört oss sitt kontaktnät.

3. Vittnesmål från en av TNCs anlitate experter i Eurodicautom-uppdragen

Jag är naturvetare. Biolog. Det innebär att jag har fått studera många skiftande områden, allt från hur djur och växter har utvecklats genom åren till de komplicerade biokemiska reaktioner som sätter igång i min kropp när jag blir förälskad. Under flera år var labbrocken som en andra hud för mig eftersom jag är en så kallad "vit biolog". En vit biolog står vid en bänk på ett laboratorium och gör experiment av olika slag till skillnad från den gröna biologen som bär gummistövlar och är ute i skogen.

Från biologi till terminologi – steget från laboratoriet till TNC kan tyckas vara långt. Det är det inte. När jag första gången hörde talas om TNC sökte man folk till Eurodicautom-projektet, något som jag då uppfattade som ett översättningsuppdrag. Det tyckte jag lät intressant, jag har alltid varit intresserad av språk, och i detta projekt skulle jag kunna kombinera både språkintrasse och naturvetenskapligt kunnande. Efter att ha fått en kort introduktion i vad arbetet verkligen innebar och vad terminologi är, insåg jag att det för mig var ett drömjobb. Varför? Jo:

- Som student traggade jag mig genom 17 kursböcker, alla utom en på engelska.
- Den senaste svenska bok som behandlar det område jag har specialiserat mig på, växtfysiologi, är från 1950.
- Den enda svenska biologiska ordlista som finns (från 1976) är till innehållet mycket mager, den skulle behöva fyllas ut med 3–4 gånger så många termer och definitioner för att matcha de engelska motsvarigheterna.

Med andra ord: Den svenska terminologin inom biologin håller på att utarmas och det vill jag inte ska ske. Så när jag fick chansen att arbeta med Eurodicautom blev jag själagläd! Trots att Eurodicautom är en databas som först och främst riktar sig till översättare har jag ändå hela tiden sett den som en källa för biologer och andra naturvetare, att utnyttja.

Arbetet med Eurodicautom har fört mig i kontakt med många olika ämnesområden det senaste året: molekylärbiologi, miljö-vård, skadeinsekter, trädgårdsbruk, biokemi, bioteknik, exotiska träd ... Naturligtvis behärskar jag inte alla dessa skilda områden till fullo, men jag har ändå kunnat agera som expert till en början genom att tillföra svenska termer så långt det har varit möjligt för mig. Därefter har jag iklätt mig handläggarens roll och anlitat andra experter. En hel del experter har jag funnit i det digra expertregister som TNC har byggt upp genom åren, men jag har också skamlöst utnyttjat alla de människor jag har lärt känna som student och doktorand. Totalt har jag varit i kontakt med ca 35 ämnesspecialister, några av dem har hjälpt till med flera hundra termer, andra bara med ett par.

Anna-Lena poängterade tidigare vikten av att i allt terminologiarbete samarbeta med experter och att detta även gäller när man tillför termer i Eurodicautom. Jag kan inte annat än instämma. Som exempel kan nämnas de termposter som behandlar exotiska trädarter (ca 350) och de som behandlar skadedjur (ca 1600) som vi har arbetat med. För en lekman kan det vara oerhört frestande att göra en direktöversättning om man ser att ett skadedjur heter "clay coloured weevil" på engelska och låta den svenska motsvarigheten få bli "lerfärgad vivel" när den i stället är "öronvivel" enligt experter på skalbaggar. Tyvärr råder det redan idag viss förvirring i nomenklaturen när det gäller många arter, så här måste absolut experter medverka så att inte kaos bryter ut.

Majoriteten av de skadedjur och trädslag som har ingått i det här projektet förekommer inte i Sverige, eller ens i Europa, och har därför ofta saknat svenskt artnamn. Experterna som hjälpt oss bringa ordning på alla småkryp och träd har alla blommat upp när de insett att de här har haft chansen att som förste svensk namnge arterna (jag kallar det "Carl von Linné-syndromet"). De har tagit sin uppgift på största allvar och det kan man småskratta åt. Men samtidigt betyder det att detta EU-finansierade projekt har bidragit till att vi i Sverige i dag har fått en markant ökad svensk nomenklatur vad beträffar exotiska trädarter och skadedjur och det är inte illa.

Sammanfattningsvis så har jag verkligen njutit av att arbeta med Eurodicautom. Jag har lärt mig att tänka som en terminolog och det kommer jag alltid att ha nytta av i framtiden. Jag har periodvis fått leka detektiv, både i mitt sökande efter den rätta termen och efter den rätte experten, vilket tilltalar den forne forskaren i mig. Det har varit mycket stimulerande att göra bekant-skap med Eurodicautom och jag är faktiskt ganska stolt över att ha fått hjälpa till med att tillföra svenska naturvetenskapliga termer till denna gigantiska databas.

Litteratur

Preparing data for Eurodicautom. 1997. Luxembourg: European Commission: Terminology and Language Support Services.

Skogsordlista. 1994. Solna: TNC. (*Tekniska nomenklaturcentralens publikationer*. 96.)

Westerberg, Kjell & Gustafsson, Maria. 1998. "Kan man tillämpa principerna för terminologiarbete när man kompletterar Eurodicautom med svenska termer?" *LexicoNordica* 5:117-127.